

KULTUR

Den enda vägen

HÅRDFÖR RETORIK.

En sovjetisk affisch slår fast att motståndarna ska krossas. Den militanta inställningen gentemot andra fraktioner och avhoppare går igen i många sektaristiska grupper.

UPPVAKNANDE.

Magnus Utvik lockades som ung av en kommunistisk grupp, som ansåg att alla andra partier var klassförrädare. Långt senare har han skrivit en bok om åren i detta parti.

BARNDOMSMINNEN.

Journalisten Charlotte Essén har intervjuat personer som vuxit upp i sekter. I boken *Sektbarn* intervjuas till exempel Maja, som tvingades knacka dörr och predika om jordens undergång.

SEKTE är värst

Medlemskap i en sekt kan ge livslånga men.
Detta brukar uppmärksammas av så kallade avhoppare,
och nu även i litteraturen.

Text **Jan-Ewert Strömbäck**

Magnus Utvik, författare och tv-presentatör av nyutkommen litteratur, hade en omtumlande ungdom. Den har präglat hela hans liv. Nej, det handlar inte om pennalism, sexuellt utnyttjande eller mobbning. Det handlar om ett par år i en isolerad sekt, i en av dessa kommunistiska bokstavskombinationer som existerade under 1970-talet och några år därefter.

Som en sökande och politiskt engagerad 17-åring i Värnamo lämnade Magnus Utvik Vänsterpartiets ungdomsförbund, KU, och sökte sig till lilla KPS, Kommunistiska Partiet i Sverige. Sekten hade Albanien som förebild och ansåg att alla andra vänsterorganisationer, inklusive KPML(r), var socialdemokratiska förrädare.

Utviks bok *Med Stalin som Gud* (Norstedts), skriven med ett konsekvent jag var med-perspektiv, är skrämmande läsning om fanatism, svek och självutplåning. Det hela blir inte mindre omtum-

lande när berättaren gör ett självmordsförsök med alkohol och tabletter.

– Jag brukar gå till en terapeut när jag mår dåligt och i ett läge råkade jag spontant berätta om KPS. Så föddes idén till skildringen, säger Magnus Utvik.

Boken var resultatet av terapi, samtidigt som den fungerade som terapi under skrivprocessen.

– Den fick mig att förstå vilka starka krafter som sätts i gång i ett sektliv. Det var jobbigt att skriva om mitt svek mot mina vänner i KU, hur jag fraktionerade. Och det var naturligtvis jobbigt att skriva om mitt självmordsförsök. Nästan alla sekter bryter ner människor.

När jag träffar Magnus Utvik går vi direkt in på vänsterretoriken som vi minns den – såsom skillnaden mellan huvudmotsättning och grundläggande motsättning. (Den senare fokuserade på proletariatet, den första på folket.)

Magnus Utvik gjorde tidigt upp med både den kommunistiska politiken och sektbeteendet, en

uppgörelse som förstärktes av arbetet med boken och mötet med gamla partivänner. Trots detta säger han faktiskt "kamrater" om dem. Han blir förvånad när jag påpekar ordvalet.

– Ja, det där har verkligen satt sina spår.

Ett annat uttryck för präglingen är att han, med sina egna ord, är en typisk kommunistnörd. Likt en frimärkssamlare som riktar in sig på udda motiv och länder kastar han sig över perifera vänstertidningar. Som turist i New York beger sig Magnus Utvik till en av de små kommunistpartiernas bokhandlar innan han tar en tur till Empire State Building. Inne i bokhandeln väcks förvåning över att en svensk kan veta så mycket om ett litet amerikanskt parti som solidariserar sig med Perus kommunistiska parti.

»När en människa, akademiker eller inte, går in i ett parti som är besatt av en tro så tar tron över det kritiska tänkandet.«

Till skillnad från Magnus Utvik har Charlotte Essén, en annan aktuell författare, själv aldrig varit med i någon sekt. Ändå har hon under flera år skrivit om sekter – med tonvikt på situationen för barn som växer upp i sektmiljöer.

Vad är din drivkraft?

– Alla berättelser jag har fått höra, särskilt när jag skrev på uppdrag för Dagens Nyheter och Insidan-redaktionen. Efter mina artiklar ringde många människor och sa: "Precis så är det, precis det där har jag varit med om."

Inte minst de vuxnas manipulation av barn återkom i reaktionerna, något som Charlotte Essén också uppehåller sig vid i sin bok *Sektbarn* (Albert Bonniers förlag).

Sekter i allmänhet får ofta uppmärksamhet i debatter, medier och utredningar, särskilt efter händelser som Knutbymordet, giftattacken i Tokyos tunnelbana och kollektiva självmord i USA. Charlotte Essén ville hitta en sida av fenomenet som sällan står i fokus och upptäckte att barnen – som så ofta annars – är mer eller mindre bortglömda.

– Att jag blev så berörd hade nog också att göra med att jag hade småbarn på den tiden, säger journalisten, författaren och trebarnsmamman Charlotte Essén.

Hon tänkte på barns utsatthet, hur barn tar efter och gör som föräldrarna gör.

– Barn är i händerna på sina föräldrar. Alla vill ha en tillhörighet. Det är ett grundläggande mänskligt behov, det gäller i stater som Nordkorea ner till minsta sekt.

Vad fick du för reaktioner på boken?

Liam Karlsson

SAMLARE. Åren i KPS, Kommunistiska Partiet i Sverige, är till ända för Magnus Utviks del och han har gjort upp med mycket av det som hände i den dogmatiska rörelsen genom att skriva en bok om det. Men fortfarande letar han upp mindre vänstertidningar när han är på resa och kallar sig själv för "kommunistnörd".

David Domingo/Flickr

HARE KRISHNA. "Sandra", som Charlotte Essén intervjuat, växte upp i Hare Krishna-rörelsen. Hon har senare fått skadestånd för sina upplevelser där, liksom hundratals före detta medlemmar.

Kristofer2

FINLANDS FÖREBEDJARE. I *Sektbarn* berättas även om "Cecilia". Hennes mamma dog i cancer då hon inte fick ta emot strålbehandling och cellgifter utan ordinerades ledaren Laila Heinons kur med jod och filmjolk.

– Det blev ingen stämning, tack och lov. Jag är ju som författare helt ensam och kan inte förlita mig på att någon ansvarig utgivare tar smällen. Jag är glad att jag var så noga med researchen. Det tog mig tre år att skriva boken.

Men visst har hon varit rädd. Som när hon fått avhoppare att tala öppenlydande. De var själva oroliga för repressalier, då det finns ”många psykiskt instabila människor” i en del av grupperna. Vid ett tillfälle tog hon till och med kontakt med ett säkerhetsföretag och fick rådgivning.

– Det handlade om sådant som att titta en extra gång under bilen och bära mössa för att inte bli igenkänd, säger hon.

Har du blivit beskyldd för att vara motståndare till religionsfrihet?

– Nej, aldrig.

Charlotte Essén betonar att det hon skildrar inte är ett angrepp på någon religion. Hon berättar om människor som har råkat illa ut och även om övergreppen har skett i religionens namn, så vill hon inte ta ställning mot någon religiös inriktning.

Här kommer samtalet osökt in på omskärelse av pojkar, en sedvänja som diskuteras i relation till religionsfrihet. Några debattörer talar om kollisionen mellan religionens frihet och barnets rätt till integritet.

Charlotte Essén tvekar inte:

– Omskärelse är fel. Det kränker barnet, att ta bort en bit av en persons kropp är som att skära bort en bit av örnsibben.

Hon har fler argument – till exempel en jämförelse med hur nyfödda barn i Kina fick sina fötter lindade, något som är lika förkastligt.

Jag är själv uppvuxen i ett frälsningsarméhem. Den tillhörigheten uppfattades som alltför världslig av tungomålstalande samfund med vuxendop på agendan (där många av mina släktingar var med). Jag har varit på åtskilliga väckelsemöten där deltagarna har bedyrat sin längtan efter att få dö och komma hem till himlen.

Vad är det för skillnad på ett sådant samfund och en sekt?

Charlotte Essén:

– En isolering måste till för att det ska vara en sekt. Omvärlden demoniseras. Att se ner på människor utanför sekten är inplanterat i medlemmarna.

Hon betonar att kännetecknande för en sekt är att den har en stark ledare som inte får ifrågasättas. Medlemmarna anpassar sig och vågar inte säga emot på grund av ett inre tvång, de brottas med ångestladdade frågor om huruvida de ska hamna i himlen eller i helvetet.

Varför gick inte Magnus Utvik med i en religiös sekt i Värnamo i stället? Han drar på svaret:

– Hela stan är fylld av kyrkor. Men jag är upp-

JEHOVAS VITTNEN. Barn som inte kunde sitta tysta under ett möte i Rikets sal drogs ofta ut på toaletten och bestraffades med stryk. Det berättar ”Maja”, uppväxt i samfundet, i Charlotte Esséns bok. Jehovas vittnen väntar på den nuvarande världsordningens undergång. Efter det ska

144 000 rättrogna regera med Jesus över jorden medan den omvandlas till paradiset och människor som inte vill följa Gud Jehova tas bort. 1969 förutspådde Vakna!, en av rörelsens tidningar, att världssystemet skulle upphöra ”inom några år”. Unga vittnen uppmanades därför att inte bry sig om högre utbildning.

fostrad i ett ateistiskt hem, socialdemokratiskt. Jag är varken döpt eller konfirmerad.

Han instämmer i att det finns likheter mellan religiösa och politiska sekter. Kommunistiska Partiet i Sverige kan liknas vid Jehovas vittnen, Hare Krishna eller Plymouthbröderna. Revolutionen har sin motsvarighet i Harmagedon.

Är det så stora skillnader mellan ett hängivet engagemang i ett stort parti som Socialdemokraterna eller Miljöpartiet och en sekt som KPS?

– Ja, utrymmet i sekten är så begränsat. Tanke- och handlingsfriheten är liten och åsiktsspannet är snävt. Dessutom är det otänkbart att umgås med avhoppare, svarar Magnus Utvik.

Båda författarna har skrivit om sekter, sektmedlemmar och deras barn när katastrofen är ett faktum. Omvärlden reagerar oftast mycket sent. Föräldrar i skolan nöjer sig med att kommentera att det är synd om barn i Jehovas vittnen-hem som inte får umgås med andra barn, något Charlotte Essén skriver utförligt om.

Varför denna passivitet från vuxenvärldens sida?

– Det är en väldigt bra fråga. Jag går hela tiden och är rädd för detta. Många tror eller vill tro att det är ett marginellt problem, säger hon och fortsätter:

– Det är viktigt att uppmärksamma barnen. Det går kanske inte att prata med dem omedelbart om svåra saker, men det är mycket viktigt att de får känna att någon har sett dem.

Hur ska man förklara att människor som utbildats i källkritik vid universiteten blev lobotomerade okritiska vänsterextremister?

Utvik säger att det är en verklig tiotusen kronorsfråga. Svaret har nog att göra med tro:

– När en människa, akademiker eller inte, går in i ett parti som är besatt av en tro så tar tron över det kritiska tänkandet. Ju längre ut på ytterkanten du kommer, desto starkare är tron. För övrigt är inte bokläsande eller utbildning en garanti för att läsaren är god. Hitler hade 16 000 volymer hemma hos sig.